

A tényleges társasági adóterhelés mérése és trendje az Európai Unióban

Hajdu Emese, tanársegéd

Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar

Dolgozatomban a tényleges társasági adóterhelés mérésének néhány lehetséges változatát tekintem át, majd egy általam választott rendszer alapján elemzem az Európai Unió tagállamainak tényleges adóterhelését. Az összevetés lehetőséget ad arra, hogy meghatározzuk hazánk hol áll a társasági adóztatás versenyében, illetve, hogy megismerjük az egyes országokban alkalmazott adóztatási módszerek előnyeit és hátrányait és ez alapján hazánk számára is alkalmazható gyakorlatokat fogalmazzunk meg. A téma aktualitását az adja, hogy a gazdasági válság elmélyülésével egyre nagyobb jelentősége van az adóztatási rendszer hatékony működésének. Egyre fontosabb elvárás, hogy az adóztatás a lehető legkisebb torzítást okozza a gazdaságban és ahol lehet, a piac elégtelenségeit korrigálja.

KULCSSZAVAK társasági adóterhelés, társasági adókulcs, társasági adóztatás trendje

A társasági jövedelemadó-terhelés mérési módszerei az Európai Unióban

Amióta a gazdasági szereplők egyes döntéseire az adózás befolyással bír, azóta lényeges az egyes adórendszerek összehasonlítása. Vállalkozást működtetni vagy telephelyet választani, a ténykedéseiknek mind adókonzekvenciái vannak. A legtöbb felmérés a kérdést a törvényes társasági adórátá összehasonlításával közelíti meg, mindamelllett, hogy adott a társasági adóalapot képező elemek változatossága és bonyolultsága, ami elégtelenné teszi ezt az összemérést. A törvényes adóráták nem tudják a vállalkozások adóterhelését tökéletesen tükrözni és e miatt szükségessé vált a tényleges társasági adóterhelés mérésével is foglalkozni. Továbbiakban, a szakirodalomban leggyakrabban előforduló társasági adóterhelés mérési módszereit veszem számba és mutatom be azok jellemzőit. A legfejlettebbnek ítélt Devereux és Griffith által kifejlesztett tényleges adóterhelést mérő elméleti modellek részletes bemutatása után, a modell segítségével vizsgálat alá vonom az EU tagállamok és hazánk adóterhelésének alakulását, jellemzőit és trendjeit.

A tényleges társasági adórátá (TTR) - Effective corporate tax rates (ECTR)¹¹⁴

114 Dolgozatomban az effektív és a tényleges, illetve a marginális és határ szavakat egymás szinonimájaként használom.

Az ECOFIN Bizottsága 1998-ban döntött arról és adott felhatalmazást a munkacsoportja részére, hogy az EU társasági adóztatásáról átfogó tanulmányt készítsen, amely kiterjed:

- Az effektív társasági adóztatás EU-n belüli különbségeire,
- A telephely választási döntéseket érintő hatások bemutatására.

Hiszen az adókülönbségek hatással lehetnek a gazdasági tevékenységek áthelyezésére vagy a költségvetési bevételek csökkenésére, ugyanakkor a törvényes társasági adórata ismerete korlátozott információt ad az összehasonlításhoz.

A tényleges (effektív) társasági adórata mérések nem csupán a törvényes társasági jövedelemadó rátákat vesszük számításba, hanem az adórendszer más aspektusait is, amelyek befolyásolják a ténylegesen fizetett adóterhet. Más szóval figyelembe veszi az adóalap és a személyi illetve társasági jövedelemadó rendszer egységbe rendeződését is.

Számos okból fontos az ECTR. Elsőként sejthető, hogy a törvényes és tényleges adóráták összehasonlításánál megjelennek a hatóságok által adott adókedvezmények. Másodikként a tényleges adóterhelések nemzetközi összehasonlítása rámutat arra, hogy vajon vannak-e lényegesen különböző adóeljárások az azonos jellemzőkkel, de különböző országokban székelő vállalkozások vonatkozásában. Ezen becslések nagy eltéréseket mutathatnak a tényleges adóráták között, ugyanakkor a tényleges adóztatáskor kis különbségekké alakulhatnak. Hiszen a magas törvényes adórátával rendelkező országok csökkenthetik az adóalapot és/vagy az adóvégrehajtást. A tényleges társasági adóztatás vizsgálata rávilágít arra, hogy a társasági adóverseny hogyan működik.

Jelen fejezetben három különböző módszertant mutatok be a tényleges adórata meghatározására és teszek észrevételeket alkalmazásuk mellett vagy ellen. Név szerint ezek a módszertanok: *a makro hátrafelé tekintő módszerek, a mikro hátrafelé tekintő módszerek és a mikro előre tekintő módszerek*. A különbség a mikro és a makro megközelítések között a felhasznált adatokban rejlik. A makro megközelítések összevont makroökonómiai adatokból, mint pl. a nemzeti számlák számolják a tényleges adórátákat. A mikro megközelítések az egyes vállalkozások beszámolóinak elemei alapján kalkulálják a rátákat, egyaránt empirikus és elméleti adatokat használva. A különbség a múltra- és az előre- tekintő megközelítések között a felhasznált információ típusától függ. A múltra tekintő megközelítések múltbéli (ex-post) valós adatokra építve becslik a vállalkozásokat érintő tényleges adóterhelést. Az előre tekintő módszertanok az adórendszer törvényi sajátosságait használják, hogy megállapítsák az egyes jövőre vonatkozó döntések adózási aspektusait (Blechova, Barteczkova (2008)).

A makro vissza(múltra)tekintő módszer

A makro megközelítés a nemzeti számlák összevont adataiból származtatja a tényleges társasági adórátát, amely adatok elérhetőek a hazai és a nemzetközi szervezetek (pl. Európai Bizottság, OECD, nemzeti statisztikai hivatal) publikációiban. A nemzeti számlák által hordozott információkat, amelyek meg kell, hogy feleljenek a megbízhatóság, koherencia és naprakész kritériumoknak, egyre gyakrabban használják az Európai Unió döntéshozatalaiban (az EU költségvetés saját forrásainak, a Kohéziós és Strukturális Alapok és Növekedési Paktum allokációiban). Biztosítják az idősorokat a teljes tényleges adóterhelés különböző változatokhoz és egy koherens keretet az adóbevételek, a jövedelemáramlási adatok és a gazdasági aggregátumok összehasonlításához.

A tényleges adóterhelés a jövedelmet vagy profitot (a befektetésekből származó jövedelmet is magában foglalva) terhelő aggregált adók rátája, amelyet a társaságok befizettek az adóalap hányadában, amely lehet:

- a) Az aggregált vállalati bruttó működési profit, vagy az aggregált társasági nyereség,
- b) A GDP vagy a teljes adóbevétel,
- c) A megfelelő lehetséges adóztatható alap, amely tartalmazza: a nem pénzügyi és pénzügyi vállalkozások nettó működési profitját, a kapott és fizetett kamatok különbségét, a földbérleti díjait, pénzügyi és nem pénzügyi vállalatoktól származó osztalékok és biztosított részére jutatott biztosítási vagyoni jövedelem, és a háztartásoknak, önfoglalkoztatóknak, non-profit szervezeteknek, vagy a kormányzat, illetve a világ többi részére fizetett osztalékokot.

A c) változat szerint számolt tényleges társasági adórátát a vállalati jövedelmet terhelő implicit adórátának nevezik (implicit tax rates on corporate income – ICTR – vagy ITR). Az ITR számolásánál használt potenciálisan adóztatható alap nem mérhető csupán a nemzeti adójogszabályokban meghatározott aktuális adóalappal. Az ITR a tőke tényleges adóterhelésének pártnézetét ábrázolja, mint a három gazdasági alapfunkció egyike (a másik kettő a fogyasztás és a munka).

E három alap gazdasági funkcióra épülő implicit adórata bevezetését az a tény befolyásolta, hogy a b) módszer szerint számolt tényleges adórata nevezőjét képező GDP szintje nem hozható kimondott összefüggésbe ezekkel a gazdasági funkciókkal. Továbbá tekintettel arra, hogy csupán a GDP %-ban mutatja az adókat, nem képes választ adni arra a kérdésre, hogy például vajon a tőkét terhelő adótömeg nagy része a magas adórátájú vagy a széles adóalapot alkalmazó gazdaságokból jönnek.

Az implicit adóráták mérik a gazdasági jövedelmek vagy tevékenységek különböző típusaira kivetett direkt vagy indirekt adók valódi vagy tényleges terhelését, amelyek az EU tagállamaiban potenciálisan adóztathatóak. A fogyasztást

terhelő implicit adórátá úgy definiált, mint valamennyi fogyasztást terhelő adók osztva a háztartások és a gazdasági terület végső fogyasztási kiadásaival. Az alkalmazott munkaerő implicit adórátája úgy értelmezett, mint az alkalmazottat terhelő összes direkt és indirekt adók és a munkáltató által a dolgozó után fizetett társadalombiztosítási hozzájárulás osztva a munkavállaló munkajéréért kapott ellentételezéssel. A szűken értelmezett tőkét és üzleti jövedelmet terhelő implicit adórátá úgy határozható meg, mint a magánszektor gazdasági tevékenységből keresett jövedelmét és megtakarítását terhelő adók összessége osztva a gazdaság nemzeti számláin belül potenciálisan adóztatható mértékkel. A tágan értelmezett tőke implicit adórátája magában foglalja a részvény befektetésekből származó vagyont és a korábbi időszak megtakarításaival kapcsolatos adókat, csakúgy mint ezen részvénytranzakciók adóját. A teljes magán szektor részére két, a tőkét és az üzleti jövedelmet terhelő implicit adórátát számolnak, például a vállalkozások és a háztartások számára.

A vállalkozások és a háztartások üzleti jövedelmét terhelő szűken értelmezett teljes implicit adórátát (overall ITR) számos tényező befolyásolja. Ezért ezen indikátorok kidolgozását sokszor bonyolult és nehéz leírni. Külön-külön a vállalati és a háztartási szektor részére szóló ITR-eket könnyebb értelmezni. A teljes ITR számlálója két részre osztható az adóknak megfelelő kiosztás kategóriái szerint: vállalkozások jövedelme, háztartások (tőke)jövedelme és önfoglalkoztatók (nálunk egyéni vállalkozók) jövedelme. A legtöbb országban a társaságok jövedelmére kivetett adóbevételek megegyeznek az aggregált „társasági jövedelmet vagy profitot terhelő adókkal, amelyek magában foglalják az eszköztartási nyereséget is, ami tulajdonképpen a befektetésekből származó jövedelem. Ezt az aggregátumot meg tudjuk határozni az ESA 95 nemzeti számlák rendszere szerint kialakított adó besorolásokból. Az átfogó ITR számlálójának többi kategóriái a háztartási szektorból állapíthatók meg.

Ahhoz, hogy a kimutatott adóbevételeket tovább részletezett kategóriákra lehessen osztani, az EU tagállamok által közzétett kiegészítő adatokat kell használni az aggregált nemzeti számlák adatain kívül. Ez főként a kimutatott személyi jövedelemadóra áll fenn, amely tipikusan széles alapú, és a jövedelem sokrétű forrása kapcsolódik. A gyakorlatban az EU tagállamok számtalan módszert alkalmaznak a személyi jövedelemadó gazdasági funkciók szerinti megosztására. A módszerek a személyi jövedelemadó bevételeket négy fő adóztatható jövedelemforrásnak tulajdonítják: munkaviszonyból származó jövedelem, önfoglalkoztató munkából származó jövedelem, tőkéből, valamint a szociális juttatásokból és nyugdíjjárulékokból kapott jövedelmek. A személyi jövedelemadó bevétel eredményei, amelyek ezekből az adóztatható forrásokból állnak össze, képezik a tőkét és munkát terhelő implicit adórátá számlálóját (a releváns aggregált gazdasági jövedelmeket nevezőként használjuk) és a gazdasági funkciók közötti adók felosztását (mint a GDP %-a).

A nemzeti számlák konzisztens keretet biztosítanak a jövedelem és az adóbevétel adatok szembeállításához, és a gazdasági funkciók adóterheinek összehasonlításához. Valójában ez az egyetlen keret, amely lehetővé teszi, hogy egy országban a különböző adók által generált relatív terheket megállapítsuk. A tényleges adóráta egyéb számításai jobbra információt nyújtanak egy adott adóról, de nem adnak lehetőséget a különböző adók által okozott adóterheket összehasonlítani. Ezen adatok idősorainak kidolgozása alkalmas arra, hogy a különböző gazdasági funkciók közötti adóztatási eltolódásokat azonosítsuk (pl. a tőkéről a munkára).

Ezen indikátor egyik előnye a kompatibilitás, ami az európai számlák (ESA 95) rendszerére épülő nemzeti számlák adatainak tökéletesített konzisztenciája és harmonizált kiszámítása biztosít. Ez a rendszer egy fontos előrelépés, hogy harmonizált definíciókhoz és jelentési szabályokhoz jussunk, valamint az EU és tagállamainak sokkal részletesebb számláihoz férjünk hozzá.

A makro visszatekintő módszertan vonzósága a könnyedségében rejlik. Az aggregált adatok a legtöbb statisztikai hivatal által könnyen elérhetőek, és a ráták kényelmesen és gyors módon kiszámíthatóak. Továbbá könnyű idősorokat kalkulálni, hogy a ráta fejlődése nyomon követhető legyen. Végül az aggregált adatok prognózisát viszonylag nem túl bonyolult számolással becsülni lehet. Ezek az elemek magyarázzák, hogy az Eurostat miért alkalmazza ezt a megközelítést rendszeresen az Európai Unió tagállamainak adórendszer struktúrájának és adóterhelésének éves elemzéséhez.

Mindazonáltal ennek a mutatóknak éppen a használt aggregált adatok miatt hiányosságai is vannak. Az aggregált adatok általában nem adnak információt az egyes adófizetőkről és az egyes címzettekről. Ez a ráta számlálójának és nevezőjének különböző összemérési problémáihoz vezet. Például a nemzeti számlákban a társasági szektor magában foglalja a részben nem társasági formában működő vállalkozásokat is, az úgynevezett kvázi társaságokat. A legtöbb országban ezek a kvázi társaságok szintén társasági adó fizetésére kötelezettek. Ugyanakkor van néhány fontos kivétel. Németországban a vállalkozások nagy része (kb. 85%) társulásból áll (főként személyegyesítő társaságok – Personengesellschaften), amelyek kvázi társaságként kezelendők. A nyereségüket a nemzeti számlákon a vállalati szektorban veszik számba. Mivel nem rendelkeznek független jogi státusszal (nem jogi személyek), a tulajdonosok a személyi jövedelemadó szabályai alatt adóznak és a kapcsolódó adófizetéseket a háztartási szektornál rögzítik a nemzeti számlákon. Az „osztályozási rendszerben” az önfoglalkoztatók adójaként jelentik ezt, aminek következtében az adóbevételek nem a vállalkozói tevékenységből származó sorokhoz könyvelődnek és tisztítás nélkül torzítanak az ITR adatokat. Ez a probléma Németországon kívül még Luxemburgban, Ausztriában, Finnországban és Portugáliában is fennáll.

Habár a fentiekben leírt formula matematikailag helyes, mégsem javasolt az aggregált nemzeti számlák bázisán nemzetközi összehasonlítást végezni. Egyrészt, mert a nemzeti számlarendszerek mind módszertanában, mind definícióiban különböznek országonként, másrészt mert ez az adat nincs megfelelően kimunkálva, hogy megkülönböztesse az adóztatás különböző forrásait. Továbbá a vállalkozások ciklikus hatásainak következtében a makroökonómiai adatokra épülő adóráták évről-évre szignifikáns fluktuációt mutatnak.

1.3 Mikro vissza(múltra)tekintő módszertan

Ez a módszertan a pénzügyi beszámoló adatait alkalmazza az effektív adórata származtatásához, és három különböző lehetőség ad annak kiszámolására. Ezek a ráták a társasági jövedelmet vagy nyereséget terhelő adók és az adóalap viszonyként számolandók, ami lehet:

- a) Bruttó teljes profit (gross total profit – GTP) = szokásos vállalkozási tevékenységből származó adózás előtti nyereség (EBT) + rendkívüli bevételek (EXINC) – rendkívüli ráfordítások (EXCH),
- b) Nettó működési jövedelem (net operating income – NOI) = nettó forgalom,
- c) Bruttó működési profit (gross operating profit – GOP) = teljes működési jövedelem (TOI) – működési költségek (OC) – egyéb működési ráfordítások és adók – munkaerő költségek (EMPL) (Az egyes kifejezések magyarázatát a melléklet tartalmazza.)

A tényleges társasági adóráták és a törvényes ráták összehasonlítására a legjobb választás az a) pontban definiált bruttó teljes profit lenne. Sajnos mivel ehhez az adathoz számos összeadás és kivonás útján jutunk el (a forgalomtól az adóig), illetve a könyvviteli szabályokban rejlő különbözőségek miatt problémás lehet az országok közötti összehasonlítás. A profit pontos meghatározása országonként eltér és ezért nincs egy egységes közös nevezőnk.

A b) pont alapján számolt ráta csekély képet ad, ami megnehezíti az országok adekvát összehasonlítását. Továbbá a nettó forgalom, mint közös nevező használata félreértelmezéshez vezethet, mivel hiányoznak az információk a költségekről. Így egy alacsony ráta nem feltétlenül jelenti, hogy a társaság nyeresége alacsonyan adóztatott, mivel a nagy forgalom általában nagy költségeket is kell, fedezzen.

A c) pontban leírtak szerint használt bruttó működési profit alapján számolt ráta érdekes, mivel az értékcsökkenés előtti eredményt adja. Ez azért fontos, mert így egy olyan nevezőhöz juthatunk, amelynek meghatározása országonként nem sokban különbözik. Ténylegesen az értékcsökkenési szabályok nem csupán a lineáris vagy gyorsított dimenzióban különböznek, hanem abban is, hogy annak alapja az eszköz bekerülési értéke, vagy a piaci értéke. Így, ha a bruttó működési profitot vesszük alapul, az csökkenti a különböző könyvviteli

elszámolásokból származó problémákat. Megfogalmazhatjuk, hogy az országok a bruttó működési eredmény alapján sokkal jobban összehasonlíthatóak, mint a szokásos vállalkozási eredmény alapján. Ezeket a tényleges társasági adórátákat összesíthetjük országonként, méretek, iparágak és évek szerint. Egy periódusra vonatkozó országos átlagot, vagy iparágra, méret specifikus átlagot a perióduson belüli hasonló egyedek összesítésével kapjuk. Például a az n időszakról az $n+m$ időszakra az I iparág és S méret tényleges adórátája:

$$(ECTR)_{I,S}^{n \rightarrow n+m} = \frac{\sum_{t=n}^{n+m} (\text{adók})_{t,I,S}}{\sum_{t=n}^{n+m} (\text{bruttó működési eredmény})_{t,I,S}}$$

A rátából ajánlott az éves tényleges adóterhelések súlyozott átlagát használni. Ez lehetőséget ad arra, hogy Közösségi szinten ki tudjuk számolni az átlagos tényleges társasági adórátát az országonkénti gazdasági egyedek bruttó hozzáadott értékei alapján.

Az átlagos ECTR számolásához szükséges adatokat az Európai Unió a BACH (Bank for Accounts of Companies Harmonised = Harmonizált Társasági Számlák Tárháza) adatbázisából elérhetőek. Dolgozatom szempontjából az adatbázis hátránya, hogy csupán kilenc tagországból (Németország, Ausztria, Belgium, Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Hollandia, Lengyelország, Portugália) állnak rendelkezésre 2000 óta adatok elemzéshez.

Ugyanennek a mutató számításának az előnye, hogy vállalati szintig visszavezetve mutatja az aktuális adóterhelést, ugyanakkor félre is vezethet, ha a tényleges belföldi adóterhelés nemzetközi összehasonlítására akarjuk használni. Ez abból ered, hogy a megközelítés ex-post vállalat specifikus adatokra épül, amely nem foglalkozik a személyi és a társasági adóztatás kölcsönhatásaival, ami belföldi befektető esetén a témához tartozna. Továbbá hiányossága, hogy nem méri a további befektetésre irányuló ösztönzést, illetve nem veszi figyelembe pontosan a külföldi forrásból származó bevételeket az egyéni vagy konszolidált társasági számlákon. Ezen túlmenően az adatok évenként szignifikáns fluktuációt mutatnak, amely az üzleti ciklus hatásának tudható. Ezen okok miatt a visszatekintő nyereség alapú módszer alapján képzett indikátor az adóztatási ösztönzők pontatlan befektetési mutatója. Ugyanakkor előnye, hogy egy eszközt biztosít a tényleges aktuális adóterhek vállalati méret, szektor vagy iparág szerinti mérésére.

1.4 Mikro előre(jövőre)tekintő módszertan

Ahhoz, hogy az adóztatás a befektetési magatartásra gyakorolt hatását ki tudjuk mutatni mindenképpen a jövőre vonatkozó indikátorok szükségesek, amelyek tartalmazzák egyrészt a társasági befektetések releváns adóvonzatait, másrészt elvonatkoztatnak a gazdasági feltételek befolyásától.

E tekintetben a tényleges társasági adóterhek számbavételének három, hasonló megközelítést alkalmazó módszere ismert:

- King és Fullerton módszere 1984-ből,
- az OECD keretei között 1991-ben megalkotott módszer,
- és Devereux és Griffith módszere 1998-ból, amely az első pontban említett módszerből indul ki és azt dolgozta át és terjesztette ki.

Mindegyik módszer azon feltételezésből indul ki, hogy minden piac, főként a termelési tényezők piaca, kompetitív és a termelési függvény a szokásos tulajdonságokkal bír, nevezetesen az állandó skálahozadék. Ebben a helyzetben a befektetési és elhelyezési döntéseket csupán a tőke adóztatása befolyásolja, és az egyéb tényezők, mint a bérek, energia, stb. hozzájárulása vagy adózása nem.

E megközelítés alapján közvetlenül számolható a különbség egy feltételezett befektetési sorozat megtérülési rátája és egy adott alternatív megtakarítási ráta között. Ha eltekintünk az adóktól, akkor az a döntéshozó, aki egy projekt finanszírozására fektet be pénzt, azt a megtérülési rátát keresi meg, ami egyenlő maga a projekt hozamával. Ha az adókat is figyelembe vesszük, akkor a megtérülési ráta alacsonyabb lesz. A két ráta közötti különbséget „**adóék**”-nek nevezzük. Az adóék nagysága függ többek között a társasági adóztatás rendszerétől, a bevételsterzés jogi formáinak különböző elbírálásától, és számos az adóalap meghatározásával összefüggő egyéb elemektől. Megállapítható tehát, hogy egy befektetési projekt tényleges adórátája függ az iparágtól, amelyben elhelyezkedik, részben a beszerzett eszközöktől, a befektetés finanszírozási módjától, és a finanszírozást kínáló befektető személyazonosságától.

A Devereux és Griffith módszere, amely az említett három módszer közül a legkomplexebb két módon méri a tényleges adóterhelést:

a) Effektív határadó ráta (Effective Marginal Tax Rate – EMTR) – a tőke költsége

b) Effektív átlagos adórátája (Effective Average Tax Rate – EATR)

Az a) pont speciálisan egy adott országba történő jogi személy járulékos határbefektetését feltételezi, amely lehet egy rezidens vállalkozás (hazai eset) vagy egy külföldi társaság (nemzetközi eset) befektetése. Egy járulékos határbefektetés esetén a befektető minimum elvárása, hogy a befektetés adózás előtti megtérülése p^{\square} megegyezzen az r reális kamatrátával („reális” jelen esetben az inflációval tisztított rátát jelenti). Ekkor a befektetés adózás előtti nettó jelenértéke R^{\square} (a befektetések által generált gazdasági járadék adózás előtti nettó jelenértékeként is

nevezett) képlete $R^{\square} = (p^{\square} - r) / (1 + r)$ egyenlő nullával. Ebben az esetben az R , mint a befektetés által generált gazdasági járadék adózás utáni nettó jelenértéke szintén nulla.

Az EMTR-t ezek alapján e ráta és a befektető által elvárt reál adózás utáni megtérülés rátájának, s különbségének arányából számoljuk:

$$EMTR = \frac{p^{\square} - s}{p^{\square}}$$

Ha figyelembe vesszük az adóztatást is és felmérjük a tulajdonosok által elvárt adózás utáni megtérülési rátát, s (például, mint egy alternatív tőkebefektetés kamata), az adótörvények segítségével kiszámolhatjuk a feltételezett befektetés adózás előtti megtérülési rátáját, p -t, aminek elérése minimum elvárás, hogy az adózás utáni s megtérülési rátát teljesítsük. Egy adott s elvárt adózás utáni megtérülési ráta mellett, minél szigorúbb az adórendszer, annál magasabb az igény p adózás előtti megtérülési rátára. Ezt a „tőke költségének” nevezi a szakirodalom, ugyanakkor kevésbé valószínű, hogy valamennyi befektetést ez alapján összemérünk. Különböző helyszíneken megvalósítani tervezett befektetések összehasonlításakor e gazdasági modell alapján (hasonló körülményeket feltételezve), azon helyszíneken, ahol a tőke költségé vagy az EMTR magasabb, ott várhatóan kevesebb lesz a befektetés.

Az a vállalkozás, amely egy új befektetési projektet tervez, egyrészt számba kell vennie az eszközök teljes költségét. Ennek során figyelembe kell vennie a befektetés eredményeként kapott adókedvezményeket is. Másrészt a vállalkozásnak kalkulálnia kell azt az adózás utáni megtérülést, amelyet a befektetéstől a jövőben elvár. A javasolt befektetést akkor fogja a vállalkozás megvalósítani, ha a befektetésből származó adózás utáni nyereségek jelenértéke nagyobb, mint az eszközök kezdeti költsége és az adókedvezmény nettó jelenértéknek különbözete. Ez alapján megfogalmazható, hogy az adóztatás a tőke költségén keresztül gyakorol a legnagyobb hatást egy befektetésre.

Számos járulékos befektetés esetében, amelyek nyereségesebbek a fent leírt határbefektetésnél (pl. ekkor $p > r$ és a vállalkozás adózás utáni hozamelvárása R), Devereux és Griffith módszere a b) pontban említett EATR mutató alapján számolja a társaság tényleges adóterhelésének mutatóját.

Az effektív átlagos adóráta egyik természetes mutatója lehetne a gazdasági hozam és az adózás különbségének aránya a hozamhoz: $EATR = (R^{\square} - R) / R^{\square}$. Ugyanakkor a mutató a hiányossága, hogy azon projektek esetében, amelyben az adó hiánya miatt a határon van ($R^{\square} = 0$) az EATR meghatározhatatlan. Ezt kiküszöbölendő Devereux és Griffith javaslata egy alig eltérő mérési módszer: az R^{\square} és R közötti különbség mérésére a jövedelemáram adó nélküli nettó jelenértékének számbavétele, $p/(1 + r)$. Továbbá bevezetik a befektetőket (tulajdonosokat)

terhelő személyi effektív marginál tőkenyereség adóráta, z (King és Fullerton meghatározása alapján), ami R értékét csökkenti:

$$EATR = \frac{R^{\square} - (1 - z) R}{p (1 + r)}$$

A kapcsolat az EATR és EMTR között:

$$EATR = \frac{p^{\square}}{p} * EMTR + \frac{p - p^{\square}}{p} * \pi$$

A mögöttes magyarázat, hogy gyakran a speciálisan nyereséges befektetésekről döntést hozó vállalkozás két vagy több kölcsönösen előnyös helyszín vagy befektetési típus között kell, válasszon. Például a multinacionális vállalkozások telephely döntései egy új üzem létrehozásához, vagy a jelenlévő pénzügyi kényszer melletti befektetési projektválasztások. Ezen esetekben a vállalkozások döntései a marginális befektetések adója határozza meg, mintsem az EATR.

Devereux és Griffith megmutatja, hogy a személyi jövedelemadó hiányában, az EATR értékeinek pályája az EMTR –rel való egyenlőségnél kezdődik (azon határbefektetésnél, ahol $p = p^{\square}$) és a „módosított törvényes adóráta” egyezőségénél végződik ($1 - \gamma (1 - \pi)$) egy magasan nyereséges befektetésnél, ahol γ paraméter a befektető (tulajdonos) egy egységnyi osztalékjövdelmének növekedését jelenti és a következőképpen határozható meg:

$$\gamma = \frac{(1 - m_d) (1 - c)}{(1 - z) (1 - s)}, \quad (1 - c) = (1 - \pi_D) / (1 - \pi)$$

ahol,

m_d – a befektető (tulajdonos) osztalékát terhelő határ személyi jövedelemadó ráta,

c – a vállalat által a tulajdonosok részére fizetett pénzosztalékokra kivetett (nettó) forrásadó rátája,

s – a befektető (tulajdonos) részére elérhető adóhitelezés rátája, a pénzosztalék arányában kifejezve,

π – a visszatartott nyereséget terhelő társasági adóráta,

π_D – a szétosztott nyereséget terhelő társasági adóráta.

Abban az esetben, ha a befektetés által generált és visszatartott nyereség a π társasági adórátaival adózik, amely megegyezik a befektető (tulajdonosok) részére kiosztott nyereséget terhelő társasági adórátaival π_D , pl. ha $\pi = \pi_D$, akkor $c = 0$. Teljes beszámítási rendszert feltételezése mellett $s = \pi_D = \pi$, akkor $\gamma = (1 - m_d) / (1 - \pi)(1 - z)$.

Az „átlagos” mutató választása szemben a „határ” mutatóval furcsának tűnhet, mivel az „átlagos” jelen esetben nem a befektetés eredményei után fizetett átlagos

adót mutatja, hanem egy befektetés különböző nyereségességi szintjein viselendő „átlagos” adót. A kifejezés így a befektetésre és nem a befektetőre utal.

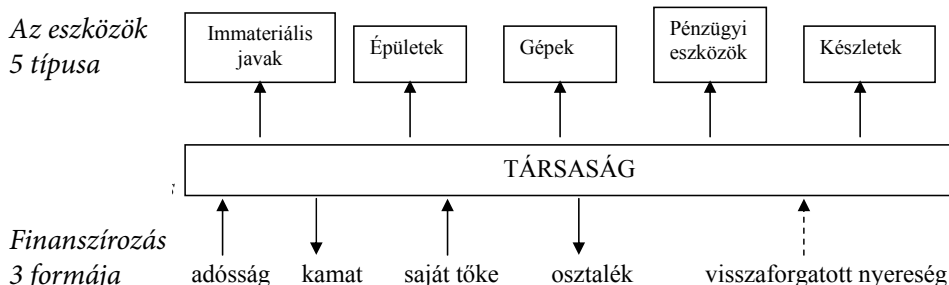
A tényleges adóterhelés trendje az Európai Unióban

A modell feltételezései

A vizsgálatom során alkalmazandó mutató effektív átlagos adóterhelést mérő mutató (EATR) egy feltételezett befektetésből indult ki, amelyet két kölcsönösen előnyös helyszínen valósíthatunk meg. Az ezek közötti döntést az EATR mutató segítségével vizsgáljuk.

A módszer további feltételezése, hogy a befektetés egy periódusban valósul meg és a következő periódusban generál jövedelmet.

Az eszközöket a számviteli számbavételnek megfelelően öt fő csoportba sorolja a módszer: immateriális javak, épületek, gépek, pénzügyi eszközök és készletek, amelyekbe a társaság működése érdekében be kell fektetni. Az investíciók finanszírozása leegyszerűsítve három fő formában történhet: egyrészt hitel, kölcsön vagy egyéb idegen forrás bevonásával adósságot létrehozva, amelynek fejében a vállalatot kamatok terhelik, másrészt saját tőke bevonásával, illetve a képződött nyereség visszaforgatásával. Előbbi esetben a tőkeinjekcióért cserébe a tulajdonosok osztalékfizetést várnak el. A modell felépítését a következő ábra szemlélteti.

Forrás: European Commission (2009): European Commission Study on Effective Tax Rates, SEE Working Group

Az EATR számításához az öt eszköztípus és a három finanszírozási lehetőség súlyozott átlagát képezzük.

Ahhoz, hogy a modellben összehasonlítható adatokat kapjunk a következő gazdasági feltételezések szükségesek:

- termelő szektor (érzékenységi vizsgálat a szolgáltatási szektorra)
- inflációs ráta 2% valamennyi országban
- adózás előtti profit ráta 20% (reál)
- adózás előtti nominál kamat ráta minimum 5%

- finanszírozás (egyenlőtlen súlyok): visszaforgatott nyereség 55%, új saját tőke 10% és adósság 35% (OECD (1991) adatai alapján)
- eszközök (egyenlő súllyal) mindegyikét 20% súllyal vesszük számba
- valós gazdasági értékcsökkenési ráta Leibfritz 1989-es tanulmánya alapján: immateriális javak 15,35%, ipari épületek 3,1%, gépek 17,5%, pénzügyi eszközök 0%, és készletek 0%.

Az elméleti modell tartalmazza a törvényes társasági adót, a különadót és a helyi adókat és a legtöbb egyéb speciális adókat, amelyek a nyereség különböző formáit terhelik.

A modell figyelembe veszi az értékcsökkenési és készletértékelési szabályokat. Az adókedvezményt a belföldi és a külföldi jövedelemforrásból származó osztalékfizetésekhez kapcsolódóan veszi figyelembe, valamint kalkulál a tőkebefektetés után járó kedvezményekkel az ipari épületek, gépek és immateriális javak esetében.

Továbbá számol azzal, hogy az eszközöket ingatlan adó, nettó vagyonadó és egyéb nem nyereség típusú adók terhelik országonként eltérően.

Figyelembe vesszük az anyavállalat EU leányvállalataitól kapott kamataira és a külföldi forrásból származó osztalékaira vonatkozó bánásmódokat, hogy forrásadó terheli-e a leányvállalatok EU anyavállalatoknak fizetett osztalékait és kamatait.

KKV-k esetében a tulajdonosi adóztatását feltételezzük.

2.2 A tényleges társasági adóterhelés alakulás az EU 27 országában

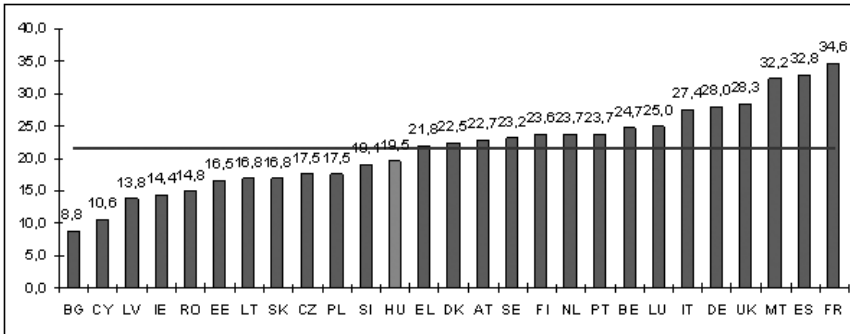
Az adózási rendszerre vonatkozó releváns információkat az „Effective tax levels using the Devereux / Griffith Methodology” tanulmány alapján gyűjtöttem, amelyet az Európai Gazdaságkutató Központ adott közre 2009-ben, majd aktualizáltan 2010-ben.

Az effektív adóráta számítása lefedi a nagy belföldi és külföldi vállalkozások tényleges társasági adóterheléseit 1998 és 2009 között az EU 27 országában.

A vizsgálataim során az EATR mutató alapján elemzem a társasági adóterhelés és a befektetési döntések összefüggéseit.

A következő ábra áttekintést ad az Európai Közösség 27 tagállamában az EATR mutató alakulásáról. Az átlagosan 21,5%-os ráta nagy szórást mutat az országok közötti összehasonlítást vizsgálva. A legalacsonyabb Bulgáriában (8,8%), míg a legmagasabb Franciaországban 34,6%. A magasabb kulcsok főként a régi tagországokban jellemzőek, míg a 2000-es évek közepe után csatlakozott országok rátái jellemzően 20% alatt maradnak.

1. ábra: A társaságok adóterhelése (EATR) 2009-ben

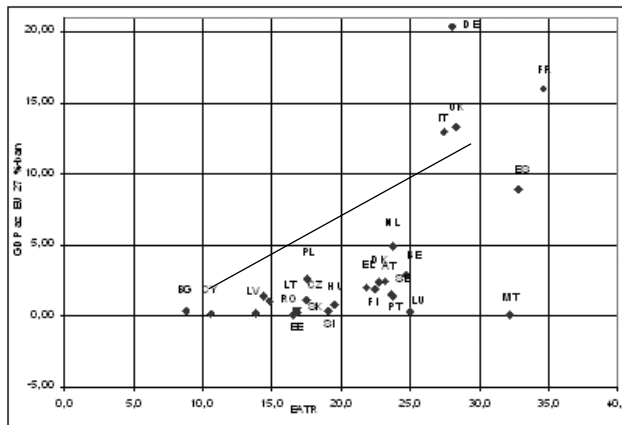

Forrás: Effective tax levels: Projekt for the EU Commission TAXUD/2008/CC/099 adatközlései alapján saját szerkesztés

Hazának pozíciója ez utóbbi csoporton belül viszonylag hátul van, csupán a tizenkettedikként állunk a listán. Ez alátámasztja, hogy a 2010 nyarán bevezetett kedvezményes adókulcs és a különadó eltörlése indokolt és szükségyszerű lépés volt, hogy az adóversenyben és így a tőkebefektetések megszerzésében kedvezőbb pozíciókat érjünk el.

Az EATR széles eloszlása mögött számtalan ok állhat. Befolyásolhatja az egyes országok mérete és gazdasági fejlettsége is. Ezért a következő ábrámon az EATR mutató és az országonkénti GDP alakulását hasonlítom össze, amely már jobban rávilágít az összefüggésekre.

2. ábra Az EATR (%) és a GDP (a teljes EU GDP %-ban) korrelációja az EU 27 államban, 2009-ben

Forrás: Eurostat és a Effective tax levels report adatai alapján saját számítás

Az ábráról leolvasható, hogy a GDP és az EATR pozitív korrelációt mutat, a korrelációs együttható 0,64.

Tovább vizsgálva láthatjuk, hogy azokban az országokban a legmagasabb az EATR értéke, amelyek az EU GDP-jéhez több mint 10%-kal járulnak hozzá. Ilyen Franciaország, Nagy-Britannia, Németország és Olaszország. A terjedelme az olasz 27,4% és a francia 34,6% között mozog. Spanyolországban is jellemzően magas az EATR, 32,8% a 8,95%-os GDP részesedés mellett. Ezt a megállapítást alátámasztják a szakirodalomban megjelent kutatási eredmények is (Huizinga és Nicodeme (2006)). Ugyanakkor a GDP-hez 0,25%-nál kevesebbel hozzájárulók nagy szórását figyelhetjük meg. Míg Málta a GDP-hez legkisebb mértékben hozzájáruló tagállam (0,05%), ugyanakkor az EU 27-ből a harmadik legmagasabb EATR mutatót produkálja (32,2%). A balti államok a GDP 0,12 – 0,23%-os részvétel mellett 13,8-16,8% közötti EATR értékkel operálnak, mellyel a rangsor élmezőnyében vannak. Így a kis országok esetében nem tudunk egyértelmű következtetést a méret és az EATR szintje között levonni. Továbbá, az EU15 országaiban magasabb EATR-rel találkozunk, mint a később csatlakozott +12 tagállamaiban. Ez alól csupán Írország (14,4%) és Málta (32,2%) a kivételek. Habár Európán belül működik az adóverseny, főként mióta az országokat kevésbé hasonítják össze más kontinensekkel, a nagy és a kis országok közötti társasági adó különbségek fenntarthatóak a bizonyítottan létező agglomerációs díj miatt (Elschner és Vanborren (2009))¹¹⁵.

Ha ugyanezen adatokat korábbi, 2007-es számításokkal vetjük össze, ennél szorosabb, 0,72-es korrelációs együtthatót kapunk. A legfőbb változást Németország esetében tapasztalhatjuk, ahol az EATR mutatója 35,5%-ról 28%-ra mérséklődött, ugyanakkor még így is az öt legmagasabb adóterhelésű ország között maradt.

Magyarország a mezőny közepén helyezkedik el (GDP hozzájárulás 0,79% és EATR 19,5%). A szomszédos országokkal összehasonlítva a GDP-hez való hozzájárulásban csupán Szlovákia gyengébb hozzájárulást képez (0,54%), ugyanakkor esetükben a vizsgált EATR értéke is alacsonyabb (16,8%). Románia, Lengyelország, Csehország EATR mutatói kedvezőbb képet festenek, így az adóversenyben is előnyösebb helyen szerepelhetnek.

Ahhoz, hogy a megfigyelések mögött rejlő folyamatokat megértsük fontos megvizsgálni az EATR-t befolyásoló adózási paramétereket az EU27-ben.

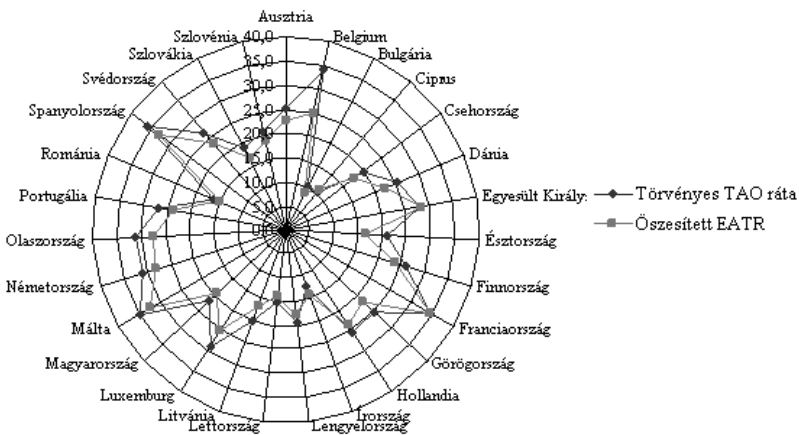
Az EATR mutató az adók jelenlegi értékét fejezi ki egy adózás előtti 20%-os hozamot elérő befektetés esetében. Valamennyi helyszínre azonos gazdasági körülményeket feltételezve, egy vizsgált ország tényleges adóterhelésének szintjét

115 Az agglomerációs díj (agglomeration rent) elmélet azt állítja, hogy az agglomerációkat vizsgálva összefüggés mutatható ki az adórata és az adóalap között. Az empirikus vizsgálatok megállapítása, hogy minél magasabb az adóztatható alap, annál magasabb az adórata. (Charlot és Paty (2006))

kizárólagosan az adószabályok befolyásolják. Minél magasabb a megtérülés, annál nagyobb a törvényes társasági adórata hatása és annál alacsonyabb az adóalapba ágyazott adókedvezmények befolyása. A következő ábra a kombinált társasági adórátát (a társasági adórata mellett tartalmazza a különadót és a helyi adó kulcsokat) és az EATR-t veti össze.

Az EU27-ben a törvényes társasági adórata 2009-ben 10% és 35,7% közötti sávban mozog, ami szélesebb az EATR-éhez képest. Megkülönböztetve a régi és az új tagállamokat, szembetűnő, hogy az új tagállamokban (Málta kivételével) a törvényes társasági adórata 22% alatt van, a legmagasabb e csoporton belül hazánkban (21,4%). Valamennyi régi tagállamban pedig (Írország kivételével) az adóteher 25% vagy annál magasabb. Bulgáriában és Cipruson 10%-kal a legalacsonyabb az adórata, amit Írország (12,5%) követ. A legmagasabb adóráták Spanyolországban (35,7%), Franciaországban (34,4%) és Belgiumban (34%) vannak.

3. ábra: A kombinált törvényes társasági adórata és az EATR összehasonlítása 2009-ben, %

Forrás: Effective tax levels report adatai alapján saját számítás

Ha a törvényes társasági adórata és az EATR értékeit országonként összevetjük (lásd 3. ábra), látjuk, hogy a két indikátor szoros korrelációt mutat, ami nem is meglepő az EATR kalkulációjának ismeretében. A legtöbb országban az EATR kis mértékben a törvényes ráta alatt marad. Ez nagymértékben azon a tényen alapul, hogy a gépek, épületek és az immateriális javak utáni beruházási kedvezmények eltolt adófizetéshez vezetnek összehasonlítva egy alternatív befektetéshez képest. Néhány országban az EATR meghaladja a törvényes társasági adórátát. Ilyen például Írország, ahol az ingatlant terhelő adók különösen magasak a nyereségadóhoz

viszonyítva; Franciaországban a befektetett eszközöket terhelte adó 2010-ig egy ún. vállalkozói adó (*taxe professionnelle*), amelyet egy az ingatlan tulajdonjogokat terhelő helyi típusú adó váltott fel (*contribution économique territoriale*), illetve Cipruson a pénzügyi eszközöket sújtják speciális adóval, ami az eltérésekre ad indokot.

Csupán csak néhány országban marad jelentősebben alul az EATR a törvényes TAO rátához képest, ilyenek Belgium, Észtország és Olaszország. Ennek oka főként a pénzügyi eszközökre vonatkozó speciális adórendszerek, vagy a különböző finanszírozási forrásokra vonatkozó eltérő adóztatási bánásmódok. Mindkettő megváltoztatja az eredményt, hiszen abból indultunk ki, hogy az eszközök öt különböző csoportját háromféle finanszírozási formában finanszírozhatjuk. Belgiumban 2006-ba vezették be a fiktív kamatlevonás rendszert (ACE). Saját tőke finanszírozás esetén egy vélelmezett kamatfizetés vonható le, összehasonlítva az adóssággal finanszírozott valós kamatfizetéssel. Ennek eredményeként a jövedelem részben adómentes, az EATR ráta pedig jelentősen, 9,6%-kal a társasági adórátá alatt marad.

Észtországban az osztalék kiosztásáig nem terheli társasági adó a vállalkozást. Ez ahhoz vezet, hogy a befektetések adóssággal vagy visszaforgatott saját tőkével való finanszírozása esetén szinte egyformán alacsony EATR szintet tapasztalunk (13,8% és 15,8%), míg új saját tőke esetén magasabb EATR merül fel (23,1%). Mivel a modellben a saját tőkével való finanszírozás csupán 10%-os súllyal szerepel, az összes eszközre és finanszírozási formára vonatkozó átlagos EATR összesítetten is alacsonyabb mintegy 4,5%-kal a törvényes társasági adórátához képest.

Olaszországban a pénzügyi eszközökre nem vonatkozik a 4,25%-os helyi adó, e miatt alacsonyabb itt az EATR mutató 3,7%-kal.

Hazánkban az EATR és a kombinált társasági adórátá között csupán 1,9%-os különbség figyelhető meg. Az eltérés az egyes finanszírozási formák és a különböző eszközök beruházásához kapcsolódó adókedvezményekkel magyarázható. Például ha a beruházás csupán az épületekre vonatkozna, akkor az EATR még a törvényes rátát is meghaladná (24,3%), míg a legkedvezőbb eset az adóssággal finanszírozásra számított 14,9%-os kulcs lenne. Ezek hátterében zajló folyamatokra hamarosan kitérek.

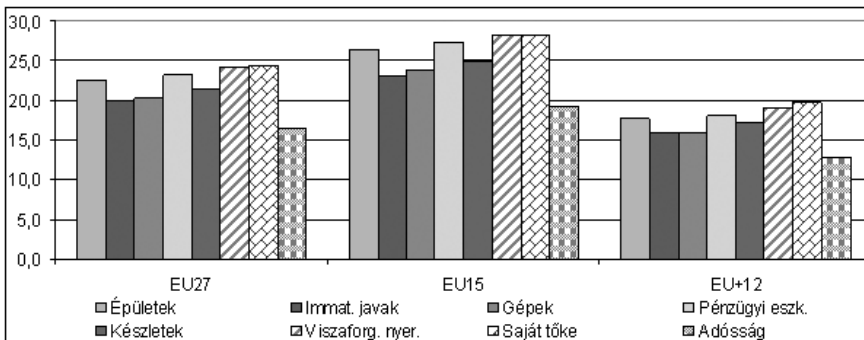
A következő ábrán az EU27-re számított EATR átlagát vetem össze eszközönként és finanszírozási forrásonként. A legszembeűnőbb tény, ami leolvasható, hogy a saját tőkével finanszírozott beruházások magasabban adóznak, mint az adóssággal finanszírozottak. Ennek hátterében az áll, hogy jellemzően a beruházásokhoz kapcsolódó hitelek után fizetett kamatok általában teljes mértékben levonhatóak az adóalapból, így csak a rezidens jövedelem adózik társasági szinten. A saját tőkével finanszírozott beruházások esetében általában hasonló kamatfizetési levonhatóságra nincs lehetőség. Néhány országban, mint például Belgium,

megengedett egy meghatározott mértékű kamatfizetést ez esetben is levonni, hogy a finanszírozási semlegességet elérjük.

Az adóssággal finanszírozott és a saját tőkével pénzelt beruházások EATR mutatói közötti különbség a törvényes társasági adórata szintjével együtt növekedik, amelyet az EU15 (átlag 8,9%-os különbség) és az EU+12 (átlag 6,8%-os különbség) eredményeinek összehasonlításából is láthatunk.

Magyarországon a 2000. december 31-ét követően megkötött tárgyi eszköz beszerzésekhez kapcsolódó hitelek után fizetett kamatra lehet adókedvezményt igénybe venni. Ennek mértéke az adóévben fizetett kamat 40%-a, maximum 6 millió forint. Ez adhat okot a hazánkban megfigyelhető adósságfinanszírozás esetén adódó alacsonyabb EATR-re (14,9%), míg a másik két finanszírozási forma esetében azonosan 7%-kal magasabb értékeket kapunk (21,9%).

4. ábra A tényleges társasági adóterhelés (EATR) az eszközök és a finanszírozási források szerint, 2009-ben %-ban kifejezve

Forrás: Effective tax levels report adatai alapján saját számítás

A 4. ábrán a két saját tőke finanszírozás oszlopai között csupán csak kis differenciát olvashatunk le. A visszaforgatott nyereséggel finanszírozott beruházások EATR-je csupán csekély mértékben (EU27 átlag -0,3%) marad el az új saját tőkével finanszírozotthoz képest. Általában, társasági szinten a nyereség adóztatása független annak további elhelyezésétől. Így a legtöbb országban a két saját tőke finanszírozási forma EATR értéke megegyezik. Ez alól egyedül Észtország társasági adórendszere jelent kivételt, ahol a visszaforgatott nyereség nem adóköteles, ahogy ezt az ábrán az EU+12-nél látható eltérés is szemléltet.

Ha az eszköz specifikus EATR rátákat hasonlítjuk össze, akkor jellemzően az immateriális javak- és a gépberuházások EATR-jei a legalacsonyabbak, míg általában a legmagasabb EATR kulcsokkal a pénzügyi eszközök beruházásainál találkozunk. Az EATR-ek tisztán az adó értékcsökkenési szabályok hatásait

mutatják. A pénzügyi eszközök után semmilyen adózási célú tőkekedvezmény nincs és a gazdasági amortizációnak sem vezetünk számlát. Ezzel ellentétben a gépek és immateriális javak EATR-jei a legalacsonyabbak, mivel ezen eszközök adózási célú értékcsökkenési kedvezményei a legtöbb országban túlkompenzálja a tényleges gazdasági amortizációs rátát. Sőt, mindkét eszköz esetében az EU15 és az EU+12 között különbségek eltérést mutatnak: az EU15 esetében az immateriális javak alacsonyabban adóznak, mint a gépek, míg az EU+12-nél pontosan fordított a helyzet, bár csupán 0,2%-os eltérés mutatkozik.

Ehhez képest az épületek EATR-je magasabb egyrészt a hosszabb amortizációs időszak miatt, másrészt a legtöbb országban az épületeket terhelő ingatlanadó miatt.

Hazánkra inkább az EU15-re vonatkozó megállapítások érvényesek, az EU+12-re jellemzővel ellentétben nálunk a legmagasabb az épületeket terhelő adó (24,5%), majd ettől 4,8%-kal elmaradva áll a pénzügyi eszközök EATR-je. Szintén ellentétes az EU+12-re jellemzővel, hogy az immateriális javak beruházásait terhelő adókulcs 0,4%-kal alacsonyabb a gépekéhez képest. Ennek háttérében főként az értékcsökkenési szabályok 2005-ös megváltozása áll, amely lehetővé tette bizonyos feltételek mellett a gépek és informatikai eszközök esetében az 50%-os amortizációs kulcs alkalmazását. Továbbá az épületeket sújtó átlagosan 1%-os ingatlanadó¹¹⁶ is emeli az ingatlan beruházások EATR rátáját.

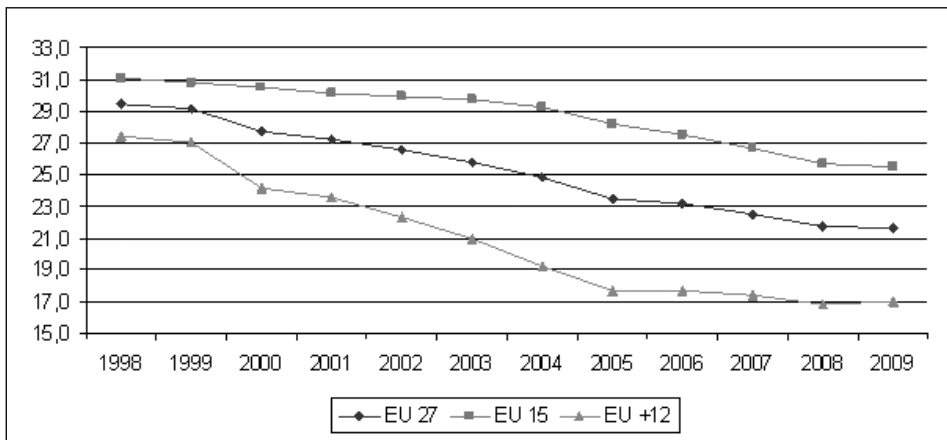
Következő vizsgálandó szempont az épületek, gépek és immateriális javakra adott kedvezmények nettó jelenértékének alakulása, amelyet leginkább az éves értékcsökkenés nettó jelenértékéből következtethetünk. Minél magasabb ez a nettó jelenérték, annál nagyobb a kedvezmény adócsökkentő hatása. Az EU27 tekintetében vizsgálva a tőkekedvezmény nettó jelenértéke az említett ZEW adatbázis alapján az ipari épületek esetében 0,47, immateriális javaknál 0,78, míg a gépeknél 0,81. Az eljárásokat országonként összevetve, a leghomogénebben a gépeket kezelik, itt az átlagtól való átlagos eltérés 0,05. Ehhez képest az immateriális javaknál nagyobb különbségeket figyelhetünk meg, a standardtól való eltérés 0,08. A legheterogénebb eljárásokkal az épületeknél találkozunk, itt az átlagtól való átlagos eltérés 0,12 az EU27-ben. A törvényes adórátával szemben, ez esetben nem tudunk a régi és az új tagállamok, vagy a nagy és kis országok között egyértelmű különbséget tenni. Számottevően alacsonyabb tőkekedvezményt biztosító országok (pl. kevésbé nagylelkű adó-értékcsökkenési feltételek) például Ausztria, Hollandia, Málta, Lengyelország és Szlovénia. Míg jelentősebb kedvezményeket nyújt az adó-értékcsökkenési szabályokban Belgium, Dánia és Litvánia.

Fontos következtetésekre juthatunk a tényleges adóterhelés vonatkozásában, ha az EATR időbeni fejlődését vizsgáljuk meg. A következő ábra (11. ábra) az

¹¹⁶ Az ingatlanadó mértéke 900 Ft/négyzetméter, az átlagos négyzetméterár 90.000 Ft, így 1%-ra becsülhető a mértéke.

EU 27, illetve a régi 15 és az újonnan csatlakozott 12 tagállam súlyozatlan EATR átlagának alakulását mutatja. Összességében az össz-tagállami átlag az 1998-as 29,5%-ról 21,7%-ra csökkent 2009-re. A 90-es évek végén a régi és az új tagállamok átlagai között még elenyésző, 3,6% volt a különbség, addig ez az átlag az évtized közepére 10,5%-ra dagadt, míg 2009-ben 8,5%-nál állapodott meg. Míg az EU 15 tagállamainak átlagát szemléltető görbe a vizsgált időszakban szinte folyamatosan esett, addig az EU 12 görbéje 2005-ig mutatott jelentősebb csökkenést, majd a folyamat megtorpant és 17% körül állandósult.

5. ábra Az EATR alakulása az EU tagállamaiban, %-ban kifejezve, 1998 és 2009 között

Forrás: Effective tax levels report adatai alapján

A tagállamok EATR átlag rátájának szórását vizsgálva (lásd melléklet) nem tapasztalunk drasztikus változásokat a vizsgált periódusban. Az EU 15-ök szórása 7,8-ról 5,5-re mérséklődött, míg az EU 12-nél a szórás hol növekedett, hol csökkent, míg 2009-re a kezdeti 5,9-ről 5,8-ra enyhült. Ebből arra következtethetünk, hogy a régi tagállamokban magasabban konszolidált a tényleges adóterhelés, míg az új tagállamokat a gyakoribb adópolitikai változtatások jellemzik. Egyéb okok mellett, többek között ennek előidézője az a tény, hogy az EU 15-ök között számos nagy ország van, amelyek nem reagálnak az adóversenyre ugyanúgy, mint a kicsi, jellemzően nyitottabb társaik.

Mint, ahogy korábban már bemutattam, az EATR-t nagyban befolyásolja a törvényes adórata. Ennek folytán az EATR idő mentén bekövetkező csökkenését jelentősen meghatározza a törvényes adókulcsok lefaragásai. Az összesített rátavágások ugyanakkor meghaladják az EATR változásait, az EU átlag 8,7%, szemben az EATR 7,8%-kával. Ennek hátterében az állhat, hogy az adókulcsok csökkentését

az adóalapok szélesítése kísérte. A tőkekedvezmények nettó jelenértékei ugyanakkor alig változtak az idő folyamán. Számos országban az adóalapot úgy szélesítették, hogy a hosszú távú tőkekedvezményeket mérsékeltek (pl. a tíz éves ipari épületek esetében megfigyelhetünk ilyen szigorítást Ausztriában, Németországban, Szlovéniában, immateriális javaknál szintén Ausztriában és Szlovéniában, míg a gépek esetében többek között Csehország, Dánia, Finnország, Franciaország, Lengyelország, Írország is vezetett be változtatásokat.) Találkozunk olyan országokkal is, ahol tőke- kedvezmények igénybevételét fejlesztették, ilyen például az immateriális javak és a gépek esetében hazánk, Litvánia, Szlovákia. A tendenciát tekintve ugyanakkor a magasabb társasági adórátával rendelkező országokban szűkült a tőkekedvezmények lehetőségi köre.

E mellett még számos más tényezőre vezethető vissza az, hogy az EATR nem csökken azonos mértékben, mint a törvényes ráta. Ilyen egyik ok a különböző finanszírozási forma, amelyeket az EATR számításakor figyelembe veszünk. Az idegen tőkével való finanszírozás a legkevésbé függ a törvényes adórátáktól. Ha csupán olyan beruházásokat néznénk, amelyeket saját tőkével finanszírozunk, akkor az EATR csökkenése -7,4. Továbbá számos nagy volumenű adóreformot hajtottak végre az elmúlt tíz évben. Például Németországban a visszaforgatott nyereség esetében csökkentették az adókulcsot, de más finanszírozási források esetében kevésbé. Ezen túlmenően megnövekedtek a nem profitot terhelő adók, főként Finnországban és Írországban.

A legnagyobb csökkentéseket valamennyi országban 2000-ben és 2005-ben hajtották végre. A legjelentősebb törvényes adókulcs lefaragás Bulgáriában volt, ahol -27 százalékponttal csökkent az adórata a vizsgált időszakban és ennek hatására az EATR is -23,2 százalékponttal mérséklődött. Németország hasonlóan jelentős adókulcs vágást hajtott végre (az 1998-as 45%-ról 2009-es 15%-ra), ugyanakkor az EATR mutatója csupán 13,2 százalékponttal mérséklődött. Egészen 2000-ig Németország osztott ráta rendszert alkalmazott a társasági jövedelmekre. A visszaforgatott nyereséget terhelő társasági adókulcs 45% volt (40% 1999 és 2000-ben). A profit kiosztása esetén a ráta 30%-ra mérséklődött. 2001 óta a profit valamennyi esetben 25%-os kulccsal adózik. Ha csupán a visszaforgatott nyereségre nézzük az EATR mutatót, akkor a csökkenés 11 százalékpont, ugyanakkor, ha súlyozottan nézzük az egyes finanszírozási források szerinti átlagokat, akkor ennek hatása már kevésbé jelentős.

Hazánkban és Írországban emelkedett az EATR mutatója a vizsgált időszakban. Írországot kötelezték, hogy a gyárszektor terhelő adókulcsot 12,5%-ra emelje, továbbá az ingatlanokat terhelő adó is növekedett. Svédország nem változtatott a 28%-os társasági adórátáján, ugyanakkor csökkentette az új beruházások kedvezményeit. A nyereség periodizációs tartalékolási lehetősége (peirodiseringsfond) a nyereség egyes részeinek adózását eltolja öt évvel. 1998-2000 között a profit 20%-ig lehetett ebbe a tartalékba helyezni. 2000 óta ennek

maximuma 25%. 2005-től egy standardizált hozamráta terheli a tartalékba helyezett részt, amely így a halasztott adófizetést megemeli és növeli az átfogó adórátát. Csak egyetlen országban, Máltán mondható stabilnak a tényleges adórátája. Itt az elmúlt tíz évben az adórendszer nem változott. Ha Málta rangsor helyét nézzük a tíz év távlatában, akkor evidenssé válik a tényleges adórátája szintjének általános csökkenő trendje. Míg Málta 1998-ban a 16-dik helyen szerepelt, addig 2007-re már a 24-dik helyre csúszott hátra.

Az adóreformok osztályozása és az adózási trendek

Ahogy a korábban felvázoltakból látható, az elmúlt évtized adóreformjait nem csupán az adóráták egyszerű lefaragásai jellemezték, hanem több megközelítés törekszik a finanszírozási semlegességre vagy a beruházások magasabb ösztönzésére. A következő sorokban megpróbálom az adóreformokat osztályozni és kiemelni az adózási trendeket.

Az adóvágások tekintetében az egyes országok megkülönböztethetők a szerint, hogy egy nagy lépésben vagy több kisebb lépésben hajtották végre. Az elmúlt tíz évben az országok többsége három-négy alkalommal csökkentették a társasági adórátákat. Három ország emelhető ki, ahol két évente vagy annál is gyakrabban változtak az adókulcsok. Lengyelország és Bulgária folyamatosan, négy- és hét lépésben csökkentette a rátákat. Németországban a tíz év alatt öt alkalommal módosították a kulcsokat. 1999-ben csekély mértékben a csökkentették a visszaforgatott nyereséget terhelő rátákat, majd 2000-ben egy új társasági jövedelemadó rendszert vezettek be jelentősen csökkentve az alkalmazható törvényes kulcsokat, immár valamennyi nyereségen (visszaforgatott és nem visszaforgatott). 2003-ban egy évre megemelték a társasági jövedelemadó kulcsokat, hogy az árvízi károk finanszírozását biztosítani tudják.

Három országban egyáltalán nem változtak a társasági jövedelemadó ráták, ezek Málta, Svédország és Franciaország. Ugyanakkor a francia társasági adórendszer évente módosul a szociális különadók miatt. Egy lépésben megvalósított nagy kulcsvágás jellemezte Ausztriát (2005-ben -9 százalékpont), Belgiumot (2003-ban -6 százalékpont) és Luxemburgot (2002-ben -7 százalékpont).

Hazánkban a társasági adókulcs csökkentés egy évtizeddel korábban két vágásban zajlott le (1994-ben -4 százalékponttal 36%-ra, majd 1995-ben -18%-kal 18%-ra csökkent), ami nagyságát tekintve az egyik legjelentősebb csökkentés volt és ezzel kedvező helyzetet teremtett hazánk tőkevonzásának. A 2000-es évek közepén némi mérséklés után (2004-ben -2 százalékpont) a különadó bevezetésével az adóterhelés 20% körül alakult az évtized fordulójáig. Jelentős változást ebben a 2010-nyarán bevezetett kétkulcsos társasági adórendszer bevezetése hozott, 10%-ra mérsékelve az 500 millió forintos adóalap adóterhét (felette 19%).

Néhány országban a társaságokat további, nem nyereség alapú adók is terhelik. Ezen adók tekintetében nincs egyértelmű csökkenő vagy bővülő trend. A francia tárgyi eszközöket terhelő szakmai adó (taxe professionnelle) többé-kevésbé stabil maradt a vizsgált időszakban. Magyarország és Olaszország helyi adóval sújtja a vállalkozásokat, aminek alapja a termelés hozzáadott értéke. Míg Olaszországban ennek rátája konstans, addig Magyarországon ennek mértéke az önkormányzatok döntésétől függően, maximum 2%; tendenciáját tekintve enyhén csökkent az elmúlt évtizedben.

Számos országban a kamatbevételt vagy a saját tőkéből finanszírozott beruházásokat más módon ítélik meg. Egyrészt a saját tőke finanszírozáshoz kedvezményeket nyújtanak, másrészt korlátozzák a kamatok levonhatóságát. A korábbi rendszer háttérben húzódó megérzés, hogy az általános adóztatás mellett a hitelből finanszírozott beruházás alacsonyabb adóterhelést visel, mint a saját tőkével finanszírozott. Olaszország ezért duális jövedelemadó rendszert alkalmazott. 1998 és 2001 között egy csökkentett 19%-os ráta terhelte a normál visszaforgatott nyereséget (kivételesen a pénzügyi eszközök), a fennmaradó jövedelem pedig az általános kulccsal adózott. Ausztria hasonló rendszert alkalmazott 2001 és 2004 között az új eszköz beruházásokra. Belgium 2006-ben vezette be a fiktív kamat levonhatóságát, ami ténylegesen mentesíti a rendes visszaforgatást a fiktív kamat levonásának megengedésével és a fennmaradó jövedelmet az általános kulccsal adóztatja. Ezen intézkedéseknek a hatásai tükröződnek vissza a saját tőkével finanszírozott beruházások EATR csökkenésében.

A német és a spanyol helyi adórendszer nem engedi meg a kamatok teljes levonását, így itt a hitellel finanszírozott beruházások EATR mutatója magasabb adóterhelésre utal. Cipruson a kamatjövedelmet külön adó sújtja. Továbbá Írországon az ilyen jellegű befektetéseket magasabb társasági adórátával terheli. Ezek eredményeit szemlélteti az itt megfigyelhető pénzügyi eszközök befektetéseinek magasabb EATR mutatója.

Társasági szinten a megtermelt jövedelem elosztása szerint két különböző rendszert láthatunk az elmúlt évtizedben, amelyek a visszaforgatott nyereséget eltérően adóztatták a szétosztott profithoz képest. Németország 2000-ig a visszaforgatott nyereséget magasabb adóval sújtotta, mint a szétosztottat. Számos ország alkalmazott hasonló rendszert tulajdonosi szinten, ugyanakkor Németország volt az egyedüli ország, amelyik társaságokra alkalmazott különböző rátákat. Ezzel ellentétesen adóztatja 2000. óta Észtország a társaságokat. A nyereséget mindaddig nem terheli adó, amíg az a tulajdonosok részére kiosztásra nem kerül.

Összefoglalás

Az Európai Unió tagállamainak társasági beruházásait összehasonlítva a Japán, Kanada vagy USA beruházásaival alacsonyabb tényleges adóterhelés

éri. Ugyanakkor a Közösségen belül a régi EU15 és az új tagállamok között az adószímvonalakban jelentős az eltérés. A legtöbb új tagállam még a csatlakozni kívánó államokhoz képest is alacsonyabb tényleges társasági adószinttel bír. A „rég” tagállamok között alacsonyabb szórást figyelhetünk meg, mint az újonnan csatlakozottak adóterhelése között.

Azok az országok, amelyek több mint 10%-kal járulnak hozzá az EU27 GDP-hez mutatják a legmagasabb tényleges adórátákat. A társasági befektetéseket legalacsonyabb tényleges adókulccsal sújtó országokat Kelet-Európában és az északi országok között találjuk.

Általában a törvényes adókulcs és a tényleges adórata szorosan korrelál az EU-ban. Ugyanakkor néhány ország adórendszerében kivételeket vezetett be, amely a korrelációt megtörik és az EATR mutatóját fel- vagy lefelé vezetik a törvényes rátához képest. Ezek a diszkrimináló bánásmódok főként a finanszírozások különböző formáihoz vagy a különböző eszköztípusokhoz köthetők. A régi tagállamokban az immateriális javak a legkedvezettebb eszközök, míg az új tagállamokban a gépek.

A vizsgált időszakban EU szinten a tényleges társasági adórata szignifikánsan lefelé irányuló trendjét figyelhettük meg. Ugyanebben az időszakban a régi és az új EU tagállamok tényleges adóterhelése közötti különbség majdnem megháromszorozódott, főként az új tagállamok csatlakozást követően végrehajtott fokozott adóvágásai miatt. Továbbá, miközben a régi tagállamok között a tényleges adórata szórása szignifikánsan csökkent, addig az új tagállamok esetében változatlan maradt. Ugyanakkor az EU15-ök adóztatása magasabb konszolidáltságot mutat, miközben az új tagállamoknál az adópolitika többszöri megváltoztatását tapasztaljuk.

Átlagosan vizsgálva, az EU tényleges adóterhelése nem csökkent olyan mértékben, mint a társasági adóráták. A számok ugyanakkor arra utalnak, hogy szimplán kevésbé nagylelkű tőkekedvezmények miatti adóalap szélesedés, nem elégséges magyarázat erre a jelenségre. A tőkekedvezmények néhány változtatása mellett az eredményeket néhány országban a társasági adórendszer jelentős átalakítása és az ösztönzők eltörlése vezérli.

Irodalom

- Blechova, Barteczkova [2008]: Comparison of the methodologies for assessing effective tax burden of corporate income used in European Union. MPRA Paper No. 17822, posted 12. October 2009 (<http://mpra.ub.uni-muenchen.de/17822/>)
- Center for European Economic Research (ZEW) [2008]: Effective levels report. Projekt for the EU Commission TAXUD/2005/DE/310
- Center for European Economic Research (ZEW) [2009]: Effective tax levels using the Devereux / Griffith methodology. Report 2009. Project for the EU Commission

- TAXUD/2008/CC/099 (http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/studies/etr_company_tax.pdf)
- Christina Elschner, Jost H. Heckemeyer, Christoph Spengel [2009] Besteuerungsprinzipien und effektive Unternehmenssteuerbelastungen in der Europäischen Union In: Discussion Paper No. 09-034, Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung GmbH (<ftp://ftp.zew.de/pub/zew-docs/dp/dp09034.pdf>) (letöltve: 2009.08.06.)
- Christina Elschner, Werner Vanborren [2009]: Corporate effective tax rate in an enlarged European Union: Taxation Papers European Union
- Devereux, M.P. [2007]: The Impact of Taxation on the Location of Capital, Firms and Profit: a Survey of Empirical Evidence, Oxford University Centre for Business Taxation Working Papers, 07/02. p. 52. (http://www.sbs.ox.ac.uk/centres/tax/Documents/working_papers/WP0702.pdf)
- Elschner C., Heckemeyer J. H., Spengel C. [2011]: Besteuerungsprinzipien und effektive Unternehmenssteuerbelastungen in der Europäischen Union: Regelt sich die Eu-weite Steuerharmonisierung von selbst?, Perspektiven der Wirtschaftspolitik
- European Commission [2009]: European Commission Study on Effective Tax Rates, SEE Working Group
- Nicodeme, Gaetan [2001]: Computing effective corporate tax rates: comparison and results. European Commission. MPRA Paper No. 3808 (<http://mpra.ub.uni-muenchen.de/3808/>)
- Taxation trends in the European Union, Data for the EU Member States, Iceland and Norway [2011]: Eurostat – Commission Services